

МУҒАЛЛИМ ХАМ ҮЗЛИКСИЗ БИЛИМЛЕНДИРИҮ

ISSN 2181-7138

№ 1-1 2020 жыл

Илимий-методикалық журнал

Редактор:
А. Тилегинов

Редколлегия ағзалары:

Мақсет АЙЫМБЕТОВ
Нағмет АЙЫМБЕТОВ
Аманжол АЯПОВ
Өсербай ӘЛЕЎОВ
Байрамбай ӨТЕМУРАТОВ
Қадирбай БЕКТУРДИЕВ
Асқар ДЖУМАШЕВ
Амангелди КАМАЛОВ
Сарсен КАЗАХБАЕВ
Сабит НУРЖАНОВ
Уролбой МИРСАНОВ
Айдын СУЛТАНОВА
Норбек ТАЙЛАКОВ
Тажибай УТЕБАЕВ
Бекзод ХОДЖАЕВ
Гулрухсор ЭРТАШЕВА

Шөлкемлестіріушілер:
Қарақалпақстан Республикасы
Халық билимлендириу
Министрлиги, ӨЗПИИИ
Қарақалпақстан филиалы

Өзбекстан Республикасы
Министрлер Кабинети
жанындағы Жоқарғы
Аттестация Комиссиясы
Президиумының 25.10.2007
жыл (№138) қарары менен
дизимге алынды

Қарақалпақстан Баспа сөз хәм
хабар агентлиги тәрепинен 2007-
жылы 5-мартта дизимге алынды
№ОА-044-санлы гууалық
берилген.

Мәнзил: Нөкис қаласы,
Ерназар Алакөз көшеси №54
Тел.: 224-23-00
e-mail: uzniipnkkf@umail.uz,
mugallim-pednauk@umail.uz
www.mugallim-uzliksiz-bilim.uz

Журналға келген мақалаларға жууан қайтарылмайды, журналда жарияланған мақалалардан алынған үзиндилер «Мугаллим хәм үзликсиз билимлендириу» журналынан алынды, деп көрсетилиуи шэрт. Журналға 5-6 бет көлеминдеги материаллар еки интервалда TIMES NEW ROMAN шрифтинде электрон версиясы менен бирге қабыл етиледи. Мақалада келтирилген маглыұматларға автор жууанкер.

МАЗМУНЫ

ТИЛ ҲАМ АДЕБИЯТ

Бурханов А.А. Лингвистические особенности русского просторечия	4
--	---

ПЕДАГОГИКА, ПСИХОЛОГИЯ

Абдуллаев А.А. Халқ ўйинларидан фойдаланиш ўқувчиларни баркамол қилиб тарбиялаш йўллари	10
Вайсова Ё.М. Баркамол шахс тарбиясини ташкил этишда педагогик технологияларнинг ўрни	13
Ўтаев А.Й. Интеграцияли таълим имкониятлари	16
Ахмадалиев Б.С., Матмуродов А.К.Талабаларнинг технология фанларни ўқитилиши самарадорлигини ошириш йўллари	19
Абдурахманова Ж.Н. Инновацион тажриба майдони – “мактаб–лаборатория”нинг таълим тизимидаги ўрни	22
Кадирова Х.А. Бўлажак ўқитувчиларда халқ оғзаки ижоди асосида ўқувчиларни маънавий –ахлоқий тарбиялаш фаолияти ва касбий муҳим сифатлари	26
Абдиримова И.К. “Педагогик таълим инновацион кластери” - мақсадлар умумийлиги ва манфаатлар хусусийлиги ҳақида	31
Кошанова Н. М. Синф мураббийлари фаолияти самарадорлигини оширишда педагогик таълим кластерининг ўрни	35
Тилакова М.А., Эшманова Н.Н. Креативлик қобилиятини ривожлантириш механизмлари	42
Тоштемирова С.А. “Мактаб-лаборатория” инновацион тажриба-синов майдончаларида “иктидор” лойиҳасини шакллантириш механизмлари	46
Ходжамқулов У.Н. “Мактаб - лаборатория” инновацион тажриба майдончаси	53
Тоштемирова С.А. Таълим сифати самарадорлигини оширишда инновацион ғояларнинг аҳамияти	56
Умарова З.А. Педагогик жараёнда зиддиятларнинг олдини олиш ва ҳал қилиш имкониятлари	62
Мусурманов Р., Қодирова Х.А. Оилада фарзанд тарбияси муаммолари	66
Жуманова Ф.У. Ёшларда ватанпарварлик ҳисларини шакллантириш усуллари	68
Шернаев А.Ў. География дарсларида самарадорлигини оширишда хариталардан фойдаланишнинг аҳамияти	71
Эрназарова Г.О. Акмеологик ёндашув таълим жараёнини ривожлантириш сифатида	75
Якубова М.Ю. Умумтаълим мактаблари ўқувчиларида креативлиқни такомиллаштириш	78
Утаев А.Й., Бурханов А.А. Функция учителя на уроках русского языка в узбекской школе	81
Абдулахатов А.Р., Худойберганов. Ж.С., Қурбонова М.Э. Образовательный кластер - как ресурс инновационного развития региона	84
Исламова М.Ш. Место психологических услуг в личном развитии	89
Абдужалилова Ш.А. Трансформация принципов семейного воспитания	91

МИЛЛИЙ ИДЕЯ ҲАМ РУЎХИЙЛИК ТИЙКАРЛАРИ, ТАРИЙҲ, ФИЛОСОФИЯ

Шарипов М.Л. Ёшлар маънавиятини юксалтиришда Хусайн Воиз Кошифий ахлоқ фалсафасининг аҳамияти	94
Abdusamidov S .M. SHarq xalqlari ma'naviy hayotining yuksalishida so'fylik ta'limotining o'rni	98

Абдигалилова Ш.А., Кадирова Х.А., Кадирова А.А. Халқ педагогикасида миллий дунёкарашни шакллантириш	102
---	-----

ФИЗИКА, МАТЕМАТИКА, ИНФОРМАТИКА

Эшқорасев Қ.А., Норқулов А.Ғ., Наримбетова З.А. Математика фани тўғаракларини ташкил этиш ва ўтказиш бўйича услубий тавсиялар	106
Солаева М.Н., Эшқорасев Қ.А., Сейтов А.Ж. Баъзи бир мисолларни ажойиб лимитлар ёрдамида ноанъанавий услублардан фойдаланиб ечиш усуллари	109
Халмухамедова М.А. Нақшбандия тариқати воситасида талабаларнинг касбий компетентлигини такомиллаштириш (технологик таълим мисолида)	113
Radjabov B.SH., Matmurodov A.K., Abdullayev SH. A. Aniq emas integralni hisoblash usullari mavzusini o'qitishda klaster metodidan foydalanish	118

БАСЛАҒЫН КЛАСС, МЕКТЕПКЕ ШЕКЕМГИ ТӘРБИЯ

Болиева Л.Ш. Мактабгача таълимда соғлом турмуш тарзини яратишда халқ ўйинлари ..	122
Шанасирова З.Ю. Мактабгача таълим мазмунини оширишда замонавий технологиялардан фойдаланишда кластер тизими	125
Каримжонов А., Жабборова О.М. Бошланғич синф ўқитувчиларининг компетентлик фаолиятини ривожлантиришнинг динамик тизими	128
Муталова Д.А. Мактабгача таълимда интерактив методлар – сифат ва кластер самарадорлик омили	131
Жабборова О.М., Ахмедова Н.Ш. Бошланғич таълим ислохотлари ва кластер методи	133

ФИЗИКАЛЫҚ ТӘРБИЯ ҲАМ СПОРТ

Амонов А. Ўзбекистонда спорт машғаласи маросими уч босқичли оммавий спорт-соғломлаштириш ишлари тизимининг ижтимоий мотивацион асоси сифатида	138
Расулов З.П. Тренерга хос касбий тайёргарликни такомиллаштиришнинг назарий асослари	143
Абдулахатов А.Р., Очилов Э.О. Олий таълим муассасалари талабаларига курашнинг тарбиявий аҳамиятини ўргатиш йўллари	148
Маматкулов Р.С., Хамраева М.Т. Практическая подготовка и особенности его организаций в педагогических университетах	151
Ачилов Т.С., Жўрабоев М. М. Профессиональная подготовленность специалиста по физической культуре и спорту	156

Қайд этиш керакки, юқоридаги ўйинлар ўқувчи ёшлар учун бирдек қизиқарли бўлиб, “Ўртага кириш” ўйини орқали ўқувчиларда нишонга олиш, тезкорлик, мураккаб вазиятларда аниқ мўлжал олиш, чапдастлик, “Зимзиё” ўйини орқали сезги ва идрокнинг кучайиши, вазиятни оқилона баҳолаш, қийин шароитларда онгли ҳаракат қилиш кўникмалари шаклланади.

Хулоса қилиш керакки, миллий халқ ўйинлари воситасида:

- ўқувчиларнинг маънавий-маърифий, ақлий-руҳий, жисмоний-маданий сифатлари шакллантирилади ва такомиллаштирилиб борилади;
- ўқувчиларда ўзаро бағрикенглик, жамоа манфаатларини ўз манфаатларидан устун қўйиш, аниқ мақсадлар сари фаоллик ва ташаббус кўрсатишдек умуминсоний фазилатлар қарор топади;
- жисмоний тарбия ва спорт машғулотларида қўйилган педагогик мақсадларга тўлақонли даражада эришилади.

Адабиётлар:

1. Каримов И.А. Ўзбекистон XXI асрга интиломда.- Т.: Ўзбекистон, 1999. – 736.
2. Педагогика фанлари доктори, профессор Т.Усмонхўжаев. “Ўзбек миллий ўйинлари истиқболнинг мезонлари”. “Маърифат” газетаси. 2002 йил 14 август. 7-бет.
3. М. Аслонова. “Таълим жараёнида ҳаракатли ўйинлардан фойдаланиш”. педагогика фанлари номзоди илмий даражасини олиш учун ёзилган диссертация. Навоий – 2008 йил. Б: 154.
4. “Ҳаракатли ўйинлар ва уни ўқитиш методикаси”. Бухоро давлат университети. Ўқув-услубий қўлланма. Тузувчи катта ўқитувчи Г.Иўлдошева. 2-бет.

РЕЗЮМЕ

Мазкур мақолада халқ ўйинларига жисмоний тарбия ва спорт таълимининг муҳим омилларидан бири сифатида қаралиб, машғулотларда фойдаланиш учун миллий халқ ўйинларидан намуналар тавсия қилинган ва изоҳлаб ўтилган.

РЕЗЮМЕ

В данной статье народные игры как один из самых важных факторов в области физического воспитания и спорта образования, национальных выборов игр, рекомендуемых для использования в классах и объяснить.

SUMMARY

The article folk games as one of the most important factors in physical education and sport education, national samples of games recommended for use in classes and explain.

БАРКАМОЛ ШАХС ТАРБИЯСИНИ ТАШКИЛ ЭТИШДА ПЕДАГОГИК ТЕХНОЛОГИЯЛАРНИНГ ЎРНИ

Вайсова Ё.М.

ТВЧДПИ Педагогика ва менежмент кафедраси ўқитувчиси

Таянч сўзлар: илгор педагогик технологиялар, таълим, муассаса, фаолият, ўзлаштириш, таълим ва тарбия, замонавий технологиялар.

Ключевые слова: передовые педагогические технологии, образование, учреждения, деятельность, овладение, воспитание и обучение, современные технологии.

Key words: advanced pedagogical technologies, education, institutions, activities, mastering, education and training, modern technologies.

Баркамол шахс тарбиясини ташкил этиш барча даврларда ҳам ижтимоий жамиятнинг муҳим талаби ва асосий мақсади бўлиб келган.

Таълим ва тарбияга катта эътибор берилишини сабаби ҳам баркамол шахсни камол топтиришга асосланади. Давр талабига жавоб бера олмайдиган ғоялар энди-

ликда янгича тафаккурдаги таълим тизими талабаларига мос келмай қолди. Педагогик технологияларнинг ўзига хос томони ҳам айнан ўқув мақсадларига эришишнинг қафолатлайдиган ўқув жараёнини лойиҳалаштириш ва уни амалга оширишдан иборат.

Таълим-тарбия жараёнининг замонавий кўринишини ўзида акс эттирувчи таълим технологияларни ўрнини тўғри талқин этиш лозим бўлади:

- педагогик технологияларнинг талаба касбий шаклланишида уларнинг интеллектуал ривожини учун таъсири;
- таъсирнинг ҳам педагогик-психологик аҳамиятини қандай омилларда акс этиши;
- педагогик технологияларнинг талабанинг умумий ва ижтимоий интеллект даражасини белгилашдаги ўрни.

Талабаларнинг билимларнинг ўзлаштиришида умумий интеллект коэффициенти юқори белгиловчи омил ҳисобланадиган бир шароитда, ижтимоий ёки умумий интеллект эса уларнинг касбий-шахсий камолотини таъминлашга хизмат этувчи асосий омиллар сарасига киришини хусусида урғу бериб кетилган эди. Биз ушбу усулларни қўллашда фойдаланилган педагогик технологияларнинг шкаллари баҳолашга урғу бердик. Ушбу усулга кўра талабалар қўлланилган замонавий таълим усулларини унинг фаолияти учун таъсирини 5 балли шкалада энг аҳамиятли бўлса 5 балл, энг аҳамиятсиз бўлса 1 балл билан баҳолашлари сўралди. Шунингдек ушбу кўрсаткичларни кейинчалик талабаларнинг умумий ва ижтимоий интеллектлари билан ўзаро алоқадорлик коэффициентларини текширишимизга ҳам олиб келди. Шунингдек, таълим технологияларида фойдаланилган усулларнинг родини таъсир кўлами билан эмас, балки талабаларнинг ўзлаштириш кўрсаткичлари билан ҳам тафовутлаштириш имкониятига эга бўлди. Бу эса талабаларнинг касбий шаклланиши жараёнида ўзлаштирадиган билимлар даражасини белгилашимиз учун ҳам аҳамият касб этди.

Замонавий педагогик технологиялар сифатида қўлланилган усулларнинг аҳамиятлилик кўрсаткичи талабаларнинг муносабати орқали баҳоланганда ҳар бир таълим йўналиши ўзига хос қийматларда акс этди. Шу ўринда айтиб ўтиш керакки, таълимда қўлланилган технологик усуллар талабанинг билим даражаси, унинг таълим муҳитидаги фаоллиги ва ақлий салоҳият даражасига таъсирини фақат ички мантиқий боғлиқликлар орқали ўрганиш мумкин бўлади.

Қўлланилган усулларнинг аҳамиятига кўра барча усуллар таълим жараёнида талабаларга ижобий таъсир кўрсата олган (деярли усулларнинг аҳамияти ўртачадан юқори), аммо муаммоли вазиятлар ҳосил қилиш, Блиц- сўров ва кичик гуруҳларда ишлаш технологиялари бир мунча юқорироқ натижаларни акс эттирган. Бундан кўринадики, қўлланилаётган таълим усулининг осон ёки мураккаблиги эмас, балки усулдан самарали ва ўз ўрнида фойдаланиш таълимда ўзининг ижобий натижасини бериши мумкинлигини тасдиқламоқда. Натижалардан кўринадики, талаба дарс жараёнига таълим технологияларини жорий этиш уларнинг таълим жараёнида билимларни ўзлаштиришидаги касбий шаклланишига ижобий таъсир кўрсата олмади. Интерфаол методлардан фойдаланишда ўқув материалнинг мазмунини ўқитувчи томонидан қайта ишлаб чиқиши, талабага мураккаб туюлган терминларни изоҳлаб бериши, унинг онгида ақлий фаолиятини уйғотиши ҳамда кучайтириши талаб қилинади. Бунинг учун мазмунинг мазмунини ахборот шаклидаги тушунчалардан муаммоли савол, вазифа, топширик ва вазиятларга айлантирилади. Талаба олдида муаммо қўйилганда уни ҳал этиш, ечимини топишга ҳоҳиш туғилади.

Худди шу ҳолатда талабада аклий фаоллик намуналари пайдо бўлади. Уни рўёбга чиқаришда интерфаол методлар ўзининг самарали натижасини беради.

Мустақил фикр-мулоҳаза инсонда мавжуд билимларни, фикр ва воқеликка бўлган муносабатларнинг эркин юзага чиқарилишидир. Албатта, ушбу жараён ўз ўзидан рўёбга чиқмайди, айниқса таълим-тарбияда. Маълумки таълим-ўқитувчи ва талаба орасида ўрнатиладиган педагогик муносабатлар мажмуидир. Ана шу муносабатларда ўзаро ишонч, талаб ва тартиб муҳимдир, яъни ижтимоий билимлар ортиб боради, социал интеллект мукамаллашади. Айниқса таълимни муаммоли ташкил этиш талаба ўқув фаолиятига ижобий таъсир кўрсатади.

Талабаларнинг интеллекти билан таълим усуллари таъсири ўртасидаги ўзаро корреляцион муносабатларда илмий аҳамиятга эга кўрсаткичлар қўлга киритилди. Натижалар умумий ва факультетлар бўйича таҳлил этиш кўзда тутилди.

Умумий интеллектни ўстириш учун эса таълим жараёнида вужудга келадиган муаммоларни ҳал этишга йўналтирилган янги йўналишдаги психологик-педагогик ёрдам кўрсатиш йўналишидаги изланиш олиб бориш зарур. Бундан кўринадики талабаларнинг касбий камолоти учун олий таълим мактабларида таълим-тарбия жараёнини яхлит тизим сифатида қараб, таълим беришнинг учта жабҳасини инобатга олиш муҳим:

1. Талабаларнинг касбий камолотида интеллектуал ривож учун уларга психологик-педагогик таъсир кўрсатишни ўқитиш жараёнида ва шахсий камолотида тизимли ташкил этиш.

2. Талабаларнинг касбий камолоти шароитида шахсий ривожланиши, аклий камолоти ва ўзлаштиришини таъминлашга йўналтирилган психологик-педагогик ва Ижтимоий шарт-шароитларни яратиш. Бу ўз навбатида талабаларнинг индивидуал хусусиятларини намоён этишга олиб келади.

3. Таълим жараёнида талабаларни касбий ва шахсий камолотига ёрдам кўрсатувчи махсус психологик-педагогик ва ижтимоий шароитлар яратиш. Бу талабаларнинг олий таълимгача бўлган даврдаги муаммоларини бартараф этишга хизмат қилишга йўналтирилган бўлиши муҳим. Талабаларнинг касбий шаклланишидаги интеллекти салоҳиятини ошириш учун хизмат қиладиган психологик-педагогик ёрдам ўйланган, тизимлаштирилган тадбирлар ва вужудга келадиган муаммоларни бартараф этадиган характерда бўлиши зарур.

Адабиётлар:

1. Мирзиёев Ш.М. Ўзбекистонни ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича Харакатлар стратегияси. -Т., Ўзбекистон, 2017. “Газета. uz”
2. Каримов И.А. Юксак маънавий енгилмас куч. Тошкент.Маънавият. 2008й.
3. Худойкулов Х.Ж. Миллий гуруҳ - маънавий комиллик мезони. Тошкент. Дзайн-Пресс.2012й.
4. Худойкулов Х.Ж.Педагогик технологи таълим самарадорлигининг асосидир. Тошкент. Наврўз, 2012 й.
5. www.fikr.uz
6. www.arxiv.uz

РЕЗЮМЕ

Таълим муассасалари фаолиятига илгор педагогик технологияларни изчил ва мақсадга мувофиқ равишда татбиқ этиш эътироф этилмоқда. Замонавий педагогик технологиялар асосида таълим жараёни ташкил этилганда билим эгаллашнинг бир қанча бир-бирига боғлиқ бўлган босқичлари мавжуд бўлиб, тайёр билимларни талаба онгига етказиш, эсга олиш, эсда

саклаш, қайта эсга тушуриш, сўзлаб бериш, ёзма ифодалаш каби ҳолатлар билиш, тушуниш даражаларини ифодалайди. Ўзлаштиришнинг кейинги даражаларида талабалар олган билимларини амалда татбиқ этиши, маълум натижаларни қўлга киритиши, тўлдириши, бойитиши, ўзгартириши, ўзининг мустақил нуктаи назарига эга бўлиши талаб этилади. Бу ўзлаштириш даражалари учун муаммоли ёндашув аҳамиятли ҳисобланади. Олий ўқув юртлари янги педагогик технологиялардан фойдаланиш борасида катта имкониятларга эга. Шуни алоҳида қайд этиб ўтиш жоизки, технологик ёндашув асосида педагогик фаолиятни ташкил этиш индивидуал ва ижодий хусусиятга эга.

РЕЗЮМЕ

Последовательное и целенаправленное внедрение передовых образовательных технологий в деятельность образовательных учреждений признано. существует ряд взаимосвязанных этапов обучения, когда учебный процесс основан на современных педагогических технологиях, что означает передачу готовых знаний в сознание учащегося, чтобы запомнить, повторить, вспомнить, говорить, выразить в письменной форме на следующем уровне обучения студенты должны применять на практике то, что они узнали, чтобы достичь определенных результатов, дополнить, обогатить, изменить и иметь независимую перспективу. для этих уровней обучения важен проблемный подход. университеты имеют большой потенциал в использовании новых технологий обучения. Следует отметить, что организация педагогической деятельности на основе технологического подхода является индивидуальной и творческой.

SUMMARY

The consistent and purposeful implementation of advanced educational technologies in the activities of educational institutions is recognized. There are a number of interconnected stages of learning when the educational process is based on modern pedagogical technologies, and it represents the level of knowledge, understanding, understanding, understanding, understanding, reading, writing, reading, writing. At the next level of mastering, students are required to put into practice what they have learned, to achieve certain results, to supplement, enrich, change, and to have an independent perspective. For these levels of learning, a problematic approach is important. Universities have great potential in using new teaching technologies. It should be noted that the organization of pedagogical activity on the basis of technological approach is individual and creative.

ИНТЕГРАЦИЯЛИ ТАЪЛИМ ИМКОНИЯТЛАРИ

Ўтаев А.Й.

Тошкент вилояти ЧДПИ “Педагогика ва менежмент” кафедраси ўқитувчиси

Таянч сўзлар: таълим, интеграция, фанлараро, таълим, узлуксиз, яқинлашув, уйғунлик, тамойил, технология, режа, дастур, таълим стандарти, тажриба.

Ключевые слова: образование, интеграция, междисциплинарный, образовательный, непрерывный, конвергенция, гармония, принцип, технология, план, программа, образовательный стандарт, опыт.

Key words: education, integration, interdisciplinary, educational, continuous, convergence, harmony, principle, technology, plan, program, educational standard, experience.

Ўзбекистон педагогик таълим тизимининг ҳозирги инновацион ривожланиш босқичида таълимнинг турли шаклларида фойдаланиш муҳим аҳамиятга эга. Асосий мақсад – самарадорликка эришиш, ютуқлар билан чекланиб қолмаслик ва доимо янгиликка интилиб боришдир. Чунки ҳозирги давр тезкорлик ва самарадорликни тақоза этмоқда. Шу жиҳатдан интеграцияли таълим муҳим омиллардан ҳисобланади.